

giant leap for me

Small step for a man

Pamela Billignek, Brogyányi Jenőnek és George Demathasnak, akik nélkül innen maradok az óceánon

HÁY János

Gyalog megyek hozzád a sétáló

uton

Móra-Kozmosz, 1989

Vigázat,

humanisták

Holnap, 1990

Welcome in Africa

Holnap, 1991

Marlon és Marion

Pesti Szalon, 1993

Holdak és napok

Kortárs, 1995

Dzsigirdillen. A szív

gyönyörűsége

Pesti Szalon, 1996

Valami nehezék

Jelenkor, 1998

Istenek

Palatinus, 1998

Xanadu. Föld, víz,

levegő

Palatinus, 1999

Közötte apának és

anyának, fölötté a

nagy mindenségnek

Palatinus, 2000

A Gézagyerek

Új Palatinus, 2005

A bogyságyúmlcs-

kertész fia

Új Palatinus, 2005

Házasságon innen

és túl

Új Palatinus, 2007

A gyerek

Új Palatinus, 2007

Meleg kilincs

Új Palatinus, 2008

Egymáshoz tartozók

Új Palatinus, 2009

Egy szerelmesvers

története

Palatinus, 2010

Hevertünk az ágyon a bátyámmal, nyár volt, rettenetes meleg, a tévé be volt kapcsolva, a kép szemcsés, messze voltunk Budapeستől, s ráadásul most Budapest is messze volt a közvetítés helyszínétől. Intervíziós kapcsolat, átlendülünk a föld túloldalára, túl az óperencián, és tovább egészen a kozmikus térig. Ezért az élményért függesztettük föl a sárdagasztást a patakon. Hamarosan emberi láb érinti a holdat, zúg a tévé, alig áll össze a kép. Ereszd le a redőnyt, most jobb, bejönnek az amerikai képek, a tudósok, akik fejükön fülhallgatóval figyelik az égben tévelygő űrhajó útját, a holdratérést. Nagymama lép be, mit csináltak itt a sötétben. Most mutatják, mondom, a holdraszállást. Holdraszállás, nevetett, oda ember soha, ezt csak kitalálták az amerikaiak, hogy felbőszítsék az oroszokat, ez nem a hold, a hold nem ilyen. Lestük a szemcsés képet, a nemilyen holdat rossz minőségben, lélegzetviesszafojtva, és az ember rálépett arra a holdra (*One small step for a man*), amiről korábban azt hitük, ott az istenek élnek, vagy legalább egy isten, s mi úgy éreztük, messze Budapeستől, hogy a lakott világhoz csatoltunk egy újabb térséget a kozmoszból, ahogy Kolumbusz Amerikát Európához, Armstrong most a holdat kötötte hozzá a földhöz (*One giant leap for mankind*).

Eltelt negyven év. Ültem a repülőn New York felé. Épp egy filmet adtak arról, hogy az egész holdraszállás színjáték. Nagymama filmje. Nagymamának nem kellett alapos képelemzés, hogy rájöjjön, ez az egész kamu. Repültem át az óceánon, s nem tudtam, gondoltam-e akkor arra, hogy bár a holdra nem, de legalább elvetődök a föld túloldalára. Nem tudtam, az a kisfiú azonos-e a mostani énemmel, hányszor cserélődtek ki azóta a sejtjeim, hányszor lettem más, s hogy az eltelt idő és a sok-sok változás mennyit formált a személyiségem, nem tudtam, hogy viszem-e magammal azt a kisfiút, aki ott élt messze Budapeستől, a szemcsés képernyő árnyékában. Tenyerén hordoz az isten, gondoltam, azon a tenyeren, amit össze-vissza karcoltak már az Apollo és Szozjuz űrhajók járatai, s most kicsit az én repülőm is belesért, át az óceánon.

Ott mindenki szabad, gondoltam, még a faluban éltem, de már nem akartam ott. A zárt közösség véd, amíg a tagja vagy, de mihelyt megszimatolják, hogy kilógsz a sorból, ellened fordul, vagy te fordulsz ellene, hisz elviselhetetlen a zártság, a szabályrendszer immáron nem biztonság, hanem fogság. Ott olyan fickók élnek, akiknek csak arra kell figyelniük, hogy teljesen azok legyenek, akik lenni akarnak, nem kell olyat csinálniuk, amit a társadalom kényszerít rájuk, ők eleve másképp élnek, s ezért nem kerülnek börtönbe, nem gyűlölik őket a tanáraik és a szülei. A képzelet legyártotta a szabadságot, ha csak egyetlen kis tárgyat is birtokoltunk abból a szabad világból, szinte már mi is éreztük, hogy szabadok vagyunk. Egy nejlonszatyor néhány angol felirattal, az már a szabadság volt, ha meg olyanunk nem volt, magunk írtuk rá, hogy *I bate them*, hogy utáljuk azokat, akik körülvesznek minket, mert ők ennek a rabvilágnak a foglárjai. Egész nyáron egy piros címkes léviszért dolgoztam, apám elfordult, amikor az ecseri piacon kipengettem az ezerhármát érte. Nem bírta látni, hogy értelmetlenül szórom el a pénzt, hogy két hónapot dolgozom egy szar nadrágért, ami különben is ellenszenves volt neki, mert a naplopást, a hangos zenét, a kábítóserfogyasztást és a hosszú haját szimbolizálta. És valahol igaza volt, mert épp azért tudtam odaadni érte a pénzt, mert tényleg nem egy nadrágot vettem, hanem egy kicsi darabkát a szabadságból.

A szabadság illúziója, ami foszladozni kezdett már az utazás tervezésekor, mert az amerikai hatóságok jól a körmöm alá néztek, hogy egyáltalán beengedjenek-e, akárkit nem részesítenek a szabadságból. Holott én már a limesen belül élek, része vagyok a civilizált világnak, már nem akarnak ösztöndíjjakkal meggyőzni a nyugati értékrend fontosságáról, nem akarják, hogy egy amerikai

egyetemről visszatérve bomlasszam a saját társadalmam. Egy ukrán, egy belorusz író társam előbb juthat az amerikaiak kegyéhez és pénzéhez, mint én. Rám már felesleges pazarolni, a védvonalakon belül élek, mégsem engednek csakúgy be, hisz nem kell nekik egy gazdasági menekült, egy potenciális naplopó. Van belőlük bőven. Ám, ha megfelelsz az elvárásaiknak, te is szabad lehetsz, legalábbis, amíg a beutazási engedélyed érvényben van, amíg nem vétesz az ottani szabályok ellen. Ez egy olyan társadalom, ahol az állampolgár pontosan tudja, hogy mit kap az államtól, s ennek fejében szabad akaratból elgetesz az állam elvárásainak. Az állampolgár naiv hitére épít a hatalom, s hogy ez a hit sértetlen maradjon, az állam is sokmindent megtesz az állampolgárért. A Central Parkban állok, egy koncertre akarok bemenni, híres énekes Mexikóból, tömegek gyűltek össze. Megtelt, mondják a rendezők, többen nem mehetnek be, még vagy háromezren ácsorogtunk, s a háromezer ember fogja magát és hátra fordít a kapunak, leül a fűbe, hallgatni a halkán kiszüremplő zenét, vagy hazasétál. Nem jut eszébe, hogy be kéne szakítani az ajtót és beözönlöni, biztos van még ott hely. Nem olyanok, mint a magyarok, akik szentül megvannak győződve, illet a rendezők csak azért mondanak, hogy kicsesszenek velük, s a protekciókat beengedjék suttymban egy hátsó ajtón. Nem sértenek rendet, hogy őket se sértse más alkalommal valaki. S ha mégis rendet bontasz... Egy későbbi utazás, a kanadai határon jövök át autóval, épp átérek egy szigorú ellenőrzést követően, gondoltam megállok, s a duty freeben veszek valamit a maradék kanadai dolláromból, bekanyarodok egy parkolóba, kényelmesen kiszállók, alig csukom az ajtót, három egyenruhás támad rám, fellöknek a motorháztetőre, motozás, kérdések, mit keresek itt, honnét jövök, van-e pénzem és milyen célból kanyarodtam be a security-parkolóba. Rémmelten makogok, s amikor se fegyvert se bombát, se anthraxot nem találnak nálam, elengednek. Szabályt sértettem, s úgy jártak el, ahogyan egy szabálysértővel kell.

Leszáll a gép, megyek az ellenőrzőpontra, olyanokkal állok egy sorban, akiket nem szívesen fogadnak, ujjlenyomat, fotó, retinavizsgálat, nyilatkozat, hogy nem viszek be se élelmiszert, se fegyvert, se, se, se... Kicsit izgulok a rúd téliszalámi miatt, amit a bőröndbe rejtettem, hogy a meghívást szervező barátainak adjam ajándékba. Ők szeretik, csak a hatóság nem szereti, hogy efféle fertőzésveszélyes dolgok az országba kerüljenek.

Az ablakból látszik a Szabadságsozbor

Ott mindenki szabad, gondoltam, már Budapesten éltem, s láttam, hogy Budapest sem szabad. New York nem egy város volt nekem, tele volt aggatva a képzelet színeivel. S miért is ne lehetett volna? Semmi esély nem volt arra, hogy egyszer eljussak oda, ha pedig nem jelenhet meg realitásában, mért ne legyen épp oly mesés, mint amelyet a képzelet tud teremteni. Ezeregyéjszaka csillogása és még egyé. Olyan világ vett körül, ahol a környezetben nem csillogt meg semmi, legfeljebb néhány alkoholozott ember szeme a halvány lámpafénynél. Egy szürke ország, szürke emberekkel, ahonnét elmenni különleges erőfeszítés volt, s legtöbbször csak a miénkhez hasonló szürke másik országba mehettünk, esetleg a miénkénél is szürkébe, ahonnan hazajönni felüdülés volt. Pár napig nem láttuk magunkat szürkének, de eltelt a türelmi idő, s újra beszürkültünk. Nem voltak színek, csak a képzelet tudott festeni, s az a képzelet olyan aktív volt, a hiányzó színeket legyártotta, a hiányzó élményeket megteremtette. A világból jövő soványka impulzusokból birodalmak nőttek ki. Nekünk elég volt néhány esszé Camus-tól, hogy tudjuk, mi az egzisztencializmus, pár fekete-fehér kép Andy Warholtól, hogy tudjuk, mi a pop-art, néhány taktus vagy csak egy párszavas elbeszélés arról, hogy mi zajlik Greenwich Village klubjaiban, hogy tudjuk, milyen az underground popzene. Milyen fájdalmas pillanat is volt az, amikor a valóság rátört erre a képzelet világra, amikor a féltett kincseket elpusztította a realitás. Az agy mintha

mindig ugyanannyi élményt tudna befogadni, gondoltam egyszer, a gyerekeimet néztem, akik a szabad mozgás világába születtek, s épp annyit látnak, amennyit nyugati évfolyamtársaik. Ott van nekik a valóság a képzelet helyett, s nekünk, akiknek valóságunk nem volt, mi más maradhatott volna, hogy a megfelelő mennyiségű szint begyűjtsük a világból, mint a képzelet.

A City University of New York meghívására vagyok itt, felolvassák majd két darabomat a Broadway-n. Ez jól hangzik, főleg azoknál, akik nem tudják, hogy a Broadway végignyúlik egész Manhattanen, és a híres színházak néhányat leszámítva nem is ott vannak, hanem a 42. utca magasságában az oldalutcákon. De legyünk legendások, Broadway-szerző lettem, Molnár Ferenc után szabadon, aztán majd lesz egy beszélgetés a Martin E. Segal központban. A magyar illetékesek nem tudtak az utamba belesegíteni, például, hogy szálláshoz jussak, olcsón, netán állami kegyből ingyen. A haza nemtörődősége néha jól jön az embernek, a barátaim barátjának a lakását kaptam meg. Manhattan legalsó sarkában, Battery Park, előttem New York egyik legrégebbi épülete, egy kis erőd, ami valaha a vízen volt, s az angolok ellen volt hivatott védelmezni a várost, az ablakból látszik a Szabadságszobor. Isten tényleg a tenyerén hordoz, gondoltam a luxury rent apartmanban, amikor este lefeküdtem. Az ágyból néztem, hogy hajók világítanak az öbölben, ahol a Hudson és az East River épp összefut, ahol valaha Fulton kipróbálta gőzhajóját, ott ment el épp előttem, épp előttem pergett le ez az amerikai rövidmúlt, egy kis szeletke abból a legendás időből, amikor még egyéni hősiesség volt a tudomány. Hol vannak azóta a felvilágosodás bajnokai, az invencióra építő kutatás legendás hősei, hol van Newton, Pasteur és Bell és a titokzatos Tesla, a mai rokonaikat bedarálta a team-munka, a tudományok részterületekre bomlottak, a részterületek rész kutatásokra, a nagy tudósok napi huszonnégy órában robotoló kis kutatókra. A Szabadságszobortól kicsit jobbra Ellis Island, ahová a bevándorlók száz éven át érkeztek. Sok millióan. Koszos, kimerült, éhes emberek, ők lettek végül is ígéret földjének megteremtői. Ha átjutottak a hatósági ellenőrzéseken, apró lakáskákba kerültek a város legszegényebb negyedeibe, a Lower East Side-on például. Az apák vállalták a nyomort, a kilátástalan életet, hogy a gyerekeiknek kilátást teremtsenek, s a kicsi lakásokban megfogant második generáció már tényleg szerzett kilátást, például Long Islanden egy part menti villában. Sokan emlékeznek vissza az ott élő gazdagok közül erre a múltba vesző időre, s néha arra gondolnak, ezeknek a déd- és ükapáknak volt igazán tét az élet, bár ha lehetőség kínálkozna, biztos nem cserélnének. Itt mindenki bevándorló, mindenki hendikeppel indul, mindenki asszimiláns, gondoltam, míg nem láttam a Central Park mellett a klubot, ahová csak a kiválasztottak léphetnek be, a Waspok (White Anglo-Saxon Protestants), akik bevándorlóbbak a bevándorlóknál, az ő felmenőik már akkor itt voltak, amikor még csak indiánok kóricáltak keresztül-kasul a tájon. Közéjük már nem lehet bekerülni, kék vér, ha volna itt értelme ennek a fogalomnak. Bevándorlók. A mai New York lakosságának 36 százaléka Amerikán kívül született. Országnyi ember érkezett ide, hogy New York-i legyen, hogy elhagyja azt az ellehetetlenült életet, amit a korábbi lakhelye jelentett. Vagy csak mert kalandor természet, vagy mert olyan munkát végez, amit csak itt lehet, vagy menekül az apja, a kibírhatatlan anyja, a felesége, a gyerekei vagy a honfitársai elől, akik mutogatnak rá valamiért, mert meleg mondjuk.

Hogy más vagy, az itt alapszabály. Itt csak másnak lehet lenni, nincs két egyforma ember, még egy család is a rasszok teljes vegyülékét mutatja, fekete anya, keleti apa, és hozzá különböző gyerekek. Én is más vagyok, mert ilyen, mint én, nincs még egy az utcán. Akik észlelték, hogy Európa átalakul, hogy az Ázsiából és Afrikából induló népvándorlás lassan átiszínezi a fáradt kontinens megszokott arcát, New Yorkban azok is meglepődnek. Az egy négyzetméterre eső különbözőség itt minden egyéb helyszínnél nagyobb. A szem alig tud megnyugodni, a másféleség hihetetlen intenzitással bombázza az észlelést. Ha véletlenül egyformát látsz, nyilván francia turisták, akik persze gyűlölik az angolt, bárdolatlan primitív nyelvnek tartják, és megvetik a konzumálódott amerikai kultúrát. Ez az ország reménytelen – írja Jean Baudrillard –, még a mocsok is tiszta, a forgalom olajozottan gördül, a közlekedés meg van szelídítve. Amerikát megvetni egy francia számára hazafias tett, mégis, ha tehetik, ott lebzselnek Amerika híres városaiban, az elit középiskolák oda viszik a gyerekeket osztálykirándulni, s a francia kulturális főlénytől elkábult turisták a legközhelyesebb kulturális kínálatért loholnak. Ők biztos, hogy elmennek az Empire State Buildingre, és Harlembé misét nézni. Ők mindenről tudnak, ami fontos New Yorkban, ők vannak mellettem a Staten Island-i kompon, ők azok, akik nem mennek közel a Broadway-n álló

bikaszoborhoz, mert az ciki, hagyják, hogy a japán turisták fényképezkedjenek. Ők ilyenek, ja, meg én is, gondoltam, amikor a harlemi misén mellettem franciául locsogtak. Mennyiben szimbolizálja az európai kulturális gögőt a francia? Én is ugyanannak az ősiségre építő nagyképűségnek vagyok a képviselője, csak nem tudok franciául, legfeljebb, hogy je t'aime. Én is egy vagyok azon európaiak közül, akik nem veszik észre, hogy elszállt a fejük fölött az idő, olyan vagyok, mint az öregedő férfi, aki azt hiszi, ha fiatalos göncökbe bújjik, nem látszik rajta az életkor, hogy a korábbi teljesítménye, a hírneve és a pénze miatt még mindig az ő karjába borul minden fiatal nő.

Naponta tízmillió tömeg hömpölyög át nagy New York területén, s ennek jelentős része Manhattanben dolgozik, vagy épp a munkához biztosítja az infrastruktúrát. Vajon mi lenne Budapesttel, ha egész Magyarország napi rendszerességgel átutazna rajta, mi maradna estére a városból, és mi maradna az emberekből? A New Yorkban hömpölygő tömegben, nemre, fajra, életkorra való tekintet nélkül zsigerileg megvan a kooperáció képessége. Itt mindenki tudja: azzal, hogy valakit előreenged, ő nem marad le, hanem a folyamatos haladás tempóját biztosítja, azét a haladásét, amiben ő is előbbre jut. Hozzád érnek, meglöknek, még véletlenül sem marad el, hogy boc. Nem cél a másik kilökése a sorból, nem gyakorlat sandán előbbre osonni. Aki nem tud együttműködni, az magából a működésből pottyán ki. Nem hazudok, nem vágom át a másikat, lehet, hogy nem tudnak arról, hogy mi zajlik a lelkemben, mert feltehetőleg már genetikailag mosolyra áll a szám, de azon a felszínen, ahol a társadalom működik: egyértelmű és megbízható vagyok. Aki svindlerek országából érkezik, mint jómagam, kicsit zavarba is jön, mert ugyan lenyűgöző a perfekt működés, de érződik némi elvonási tünet, hogy nem lehet morogni a törtétekre, a bunkókra, a gátlástalanokra, hogy állandóan vissza kell mosolyogni egy bocsánatkérő mosolygásra.

Vajon hány tonna élelmiszert kell behozni ide, hogy ez a tömeg megtölthesse a hasát, hány hektó innivalót? Minden második házban önkiszolgáló étterem. Persze nem az itthon megszokott módon. Ha elmész Rómába, vagy Párizsba, sok minden más, de hamarosan megleled az azonosság felületeit. Itt minden más. Nem csak az élelmiszer más, az élelmiszerhez való hozzájutás is más. Az önkiszolgáló boltok közepén ételtárolók sorakoznak meleg és hideg ételek tömegével, műanyag dobozt veszel és bepakolod azt, amit megkívánsz, lemérik, és súlya fizetsz. A gyanútlan utazó nem tud betelni a sokféleséggel, és persze minden szart beleömleszt az átlátszó dobozba, s aztán fosik egész utazás során. De ki tudna ellenállni ennek a kínálatnak, a mindenfélének, amiket eddig még kóstolni sem sikerült, most viszont akár egy ebéd alkalmával belapátolhat. Nézed a tálcat, s arra gondolsz, hogy ugyanazt gyártottad le, amit az utcán látsz, a teljes összevisszaságot. Az élelmiszerek vegyülete, az egymáshoz amúgy gasztronómiailag nem illő dolgok most megbékélnek. A hasad meg, te mégis arra gondolsz, hogy létezik ez a béke.

Mit keresel itt te, hipóreklám?

Minden napra van tervem, most az, hogy végignézem Brooklyn elegáns, angolos utcáit, fa és vörös téglá, minden tip-top. Valahol itt lakott Norman Mailer. Magyar író soha nem tudna itt lakni, de még egy magyar bankár is szívná a fogát, ha meglátná a lakásárakat. A mi jövedelmünk nem konvertálható erre a világra, a budapesti zöldövezeti lakások elbuknának az első rostán, talán Queens megnyílna, vagy Manhattan lepattantabb részei. A budai zöldövezet a New York-i „hetedik kerületre” váltható át. Buszra szállok, hogy olyan helyekre jussak el, ahová költözhetnék, ha ide költözhetnék, ha végül megelégném hazámat és főként hazám fiait, magyar testvéreimet. A busz lassan halad, mozgásszerűt várokozik kerekesszécsiben, a sofőr megáll, kiszáll, felsegíti. Az utasok türelmesek. Tudják, annak az életén csak az embertársak segíthetnek, akivel a sors elbánt. Nem olyanok, mint tizenkettedik kerületi lakótársaim, akik meg vannak győződve, ha rámpát építünk a bejárati ajtóhoz, akkor a lakásuk veszt az értékéből. Görög a busz és szünik a fehér utas, körbenéznek, már csak én vagyok. Afrika, bár még mindig Brooklynban vagyunk, az utcán még elvétve sincsenek fehérek. Egy lakosságilag egyívású, s alapvetően gyanakvó társadalomból jövök, hirtelen rámtör valami szorongás, a feketék ügyet sem vetnek rám, nem néznek ki a buszból, hogy mit keresel itt te, hipóreklám. Nem is viccelnek velem, mint Harlemben az utcán, hogy mi van haver, eltévedtél, és rohögtek, én is rohögtem. Alig negyven éves múltja van a feketék egyenjogúságának, ma már azt hisszük, nem is létezett az az idő, amikor a vendéglőkbe nem engedtek be, a buszból kilöktek, ha fekete vagy. Az emberi jogokra oly érzékeny birodalom, a „minden ember szabadnak és egyenlőnek született”

„Szilveszter”
(beszélgetés
Keresztury
Tiborral)

„A diskurzus a mű és a világ között van (nem a mű és Derrida között)”
Magyar Lettre
Internationale, 43

„A Pityu bácsi fia”
(részlet)
Magyar Lettre
Internationale, 53

„Utazás éjjel
(Szindbád trip)”
Magyar Lettre
Internationale, 72

„Indian Time and my
Father”
Magyar Lettre
Internationale, 73

elvét hangoztató társadalom még a hatvanas évek végén is törvényi szinten tartotta életben a megkülönböztetést. Most persze egy new yorkinak illik kérkedni a toleranciával. Mondhatja bárki, hogy mindez álságos, mert virtuálisan még mindig megvannak a határok, de inkább ez, mint a nyilvános cigányozás, mert ez a tolerancia tette Harlemet, a valaha életveszélyes környéket, ahová fehérember korábban nem merészkedett, biztonságos, nagyrészt jómódú feketék lakta helyé. Meg lehetett csinálni. A buszvezetők jelentős része fekete, a biztonsági őrök, a rendőrök nagyszámban, s a szolgáltatás terén számosan. Az amerikai feketék bőre többnyire világosabb, mint az afrikai rokonoké, annyi volt már a keveredés, már a rabszolgaidőkben is. Az erkölcsökre, s a fehérek felsőbbrendűségére oly sokat adó déliek nem érezték isten elleni cselekedetnek, hogy a farkukat befeketítsék. Jefferson elnöknek például van egy fekete családja meg egy fehér, ezek most együtt ünnepelnek, s tartanak nagy családi dínomdánomot. A rossz nyelvek szerint a fekete rokonok büszkébbek Sally Hemingsre, a fekete szeretőre, mint a fehérek a hivatalos Jeffersonnára

Átérek Afrikán, s leszállok a Kosciuszko utcánál, hogy majd a latinok lakta nyomortelepen keresztül elérjem Williamsburgöt. Azért a lengyelek, gondoltam, sokkal ügyesebbek, mint a magyarok, ezt is hogy kibulizták, hogy legyen Kosciuszko Tádéról utca elnevezve. Épp belesüppedtem volna, hogy velünk magyarokkal mennyire kicsesznek mindenütt, nem elég a mohácsi vész, még ez is, amikor látom, hogy a szomszéd utca Kossuthról van elnevezve. Na, ez most nem jött be. Amúgy két emléke van a magyarságnak, a Ceglédről is jól ismert Kossuth-szobor, ami a Hudson-parton áll, s mivel magyar szobor, kétszer kellett kiönteni, mert az elsőből kispórolták az anyagot, valamint az 57. utcában a Bartók lakhelyéről megemlékező dombormű. Mi azt hisszük, Magyarországon egy emberre két zseni esik, s hogy a világ arcát nem az isten, hanem mi formáltuk ráérős időkben, mikor épp abba hagytuk a panaszkodást meg az irigykedést. S míg az önteltségtől elvakultan szitkokat szórunk a világra, amely világ nem igazolja vissza ezt az önképet, sokszor elfelejtkezünk azokról a kevesekről, aki tényleg formáltak valamit a világon (Bartók). Az East Side-on a 80. utca környékén, Yorkville-ben, a valahai magyar negyedben már alig élnek magyarok, egy magyar bolt, kedvetlen eladókkal, beszélgetnek velük, nem szólnak vissza, úgy látszik, a kicsi lakókörzetében minden nemzet legyártja a saját világát, elég csak a Brighton Beach-i orosz kolóniára gondolni, hiába élnek New Yorkban lassan már évtizedek óta, a moszkvai esztétika uralja a boltokat. Autók zúgnak el mellettem, üvölt a zene, fölöttem vasállványzaton dübörög a metró, itt minden negyedannyiba kerül, mint Manhattanben, bár van bennem némi higiéniai frász. Keresgélek a glottgatás múltában, visszanyúlok kicsit a gyerekkoromba, hogy megtaláljam a baktériumokkal szembeni laza viszonyt, koszos kéz, mosatlan gyümölcs, fürdőszoba nincs, hűtő nincs, a kútba eresztjük le a levest, hogy ne romoljon meg másnapra, hugyozni az udvarra járunk. Középkor vesz körül a hatvanas években, mikor egy amerikai ember épp a lakott világhoz köti a holdat. Spanyolul beszélnek, spanyol feliratok. Az Egyesült Államokban nincs hivatalos államnyelv, talán egy ideig szkanderozott egymással a német és az angol, vagy nem, a beözönlő német bevándorlók gyorsan, német pedantériával megtanultak angolul, de az angol hegemoniája nem emelkedett törvényi szintre. Nincs törvényi kényszer, hogy egy spanyol ajkú megtanuljon angolul. A déli államokban már évek óta homogén spanyol anyanyelvű vidékek vannak, s mára a spanyol populáció ellepte New Yorkot is. Ha a város vezetése azt akarja, hogy a lakosság megértsen egy felhívást, hogy tudja, mikor melyik metróvonalat zárják le, akkor spanyolul is ki kell írnia, bár erre senki nem kötelezi. Mindez nem okoz szorongást a még egyelőre többségi angol anyanyelvűeknek, nem érzik, hogy egy számukra idegen nyelv veszélyeztetné a létüket vagy a személyiségüket, nincsenek egzisztenciális frászbán, mint a közép-európai kisállamok lakosai.

Kulturális gettók a multikulturális akolban

Ahogy vágat át az ember városrészeről városrésze, immáron nem azt érzi, amit Manhattan központi útjain, hogy a kultúrák és népcsoportok mixe hőmpolyög körülötte. Épp ellenkezőleg, a kultúrák még ebben a multikulturális megapoliszban is belemenekülnek saját börtönükbe. Amíg a világ, főként gazdasági nyomásra, egyre nagyobb szervezeti egységekben gondolkodik, amikor a nagyvállalatok népet, nemzetet, országhatárt nem ismerve telepítik cégeiket szerte a világon, amíg a tőke kérkedik azzal, hogy sem ideológiához sem nemzethez nem köthető, egyedüli irányelve a haszon, addig az egyes ember mintha rettegne attól, hogy a kultúrája feloldódásával feloldódik a személyisége is, hogy az integrálódás és az asszimiláció során elmerül

a gigantikus semmiben. Az egyes ember csak ideig-óráig érzi jól magát a multikulturális akolban, s aztán rettegve menekül onnét a saját biztonságot adó zárt rendszerébe. Mintha a személyiség épségben-tartása csak kisebb, az ember által jól látható lokalitásokban valósulhatna meg. Alig pár utca és a lakosság megváltozik, amott még spanyolul kiabálnak egy utcai kosárpályán, mellettem már jiddisül beszélnek a haszid hacukába bújó emberek. Ha nem lógna a férfiak fülén mobiltelefon, olyan lenne, mintha a 19. századi Galícia városait rónám. A férfiak hosszú kabátban, imaszíjjal a derekukon, kalapban, loknikba göndörödő pajesszal, a házas nők parókában, hisz esküvő után megválnak a saját hajtól, sötét ruhában, fekete cipőben, vastag harisnyában, s a gyerekek is ekként beöltözve, így csúszdálnak a játszótéren, ebben a kulturális páncélban. Mit jelenthet egy ilyen zárt és merev kultúrában élni? Ahogy megszületsz, borítékolva van a sorsod, épp az, amit a felvilágosodás hozott, hogy merd magadra engedni a kétségeket, hisz az emberi lét alapvetése a kételkedés, s ha kételkedsz, akkor tudsz változtatni, itt épp ez záródik ki, van helyette biztonság, sőt bizonyosság. A világnak ez az arca, ez a rendszere. Tudjuk, hogy működik a mindenség, s azt pláne tudjuk, hogy miképpen működnek a mindennapok. Ha nem sérted a rendet, a rend sem sért téged. Itt nem kell attól tartani, hogy taccsra megy egy házasság, ilyen szerkóban nem lehet házasságot törni. A közösség védelmező és önvédelmező. Ha elfogadod, hogy rab vagy: szabad vagy. Seregnyi héber-feliratos iskolabusz az egyik utcában, a közösség nem csak az egyes emberért tesz, hanem az egész közösségért. Talán ettől a közösségre koncentrátságtól van, hogy olyan iramban fejlődnek, újabb és újabb háztömböket szereznek meg. Iker-babakocsi iker-babakocsi mellett. Azt hittem, nem elég, hogy nincs fogamzásgátlás és élvezetből közösülés, ráadásként minden együttlétből rögvest két gyerek is születik, később jöttem rá, hogy nem ikrek, csak annyira közel születtek egymáshoz, hogy még a nagyobb sem járóképes. Huszonegy-két éves anyukák már három-négy gyereket húznak maguk után. Haragszanak rám, amikor fényképezem az utcát, ez nem mutatvány. Belépek egy pékségbe, valamit ennem kéne. Egy öreg néni az eladó, övé az üzlet. Hallom, magyarul szól hátra. A haszidok egy része magyar zsidó volt, s az idősebbek közül még sokan tudnak, mondja a néni, aztán sorolja, hogy kik voltak a rokonai Aradon, akik nem lehetnek itt, mert valahol másutt vágják kopaszra a fejüket, vették el ruhájukat, személyes tárgyait, s mikor már másuk nem maradt: az életüket. Egy következő utazáskor újra elmentem hozzá, s mondtam, hogy pár éve beszélgettünk Aradról. Örült. Amikor harmadszor mentem, már nem volt ott. Egy esküvőt néztem végig, persze csak kerítésen át. Látványos szabályrendszer, formák és szokások, mindenki része ennek a szabályrendszernek, még véletlenül sincs ott egy távoli rokon, aki nem ezt az utat járja. Az a távoli rokon, amelyik kilépett a közösség védelméből, immáron nem is tartozik közéjük. Egyáltalán, ki lehet-e lépni, gondolkodtam, mikor a metró átvitt a Williamsburg-hídon, hogy a Lower East Side-ra érjek, a valahai nyomornegyedbe, az Orchard Streetre és környékére. Ki lehet-e lépni, gondolkodtam, akkor, amikor olyan szabályok szerint nősz fel, amelyek egyáltalán nem konvertálhatók a kultúrádon kívüli világra.

Múzeumlakások a Lower East Side-on. Ez igazi látványosság, drága, de megéri, mert elképzelted, s kis beleérzéssel át is élheted, milyen lehetett a 19. század végén elkezdni az életet bevándorlóként. Levegőtlen, koszos, ember ember hátán. Volt idő, amikor a világon itt volt a legnagyobb a népsűrűség. Vajon mi volt az a nyomás, ami miatt vállalta egy családapa, hogy két-három aprócska gyerekkel nekivág az útnak? Vajon milyen mély lehetett a hit abban, hogy ez tényleg az ígéret földje? S te, mint családapa, mit bírtál vállalni, s hányszor panaszkodtál ezért is, hogy mennyi terhet rakott rád a sors, s hogy másoknak mennyivel könnyebb? Panaszországából jöttem, irigy emberek közül, onnan, ahol isten teremtménye soha nem arra figyel, hogy mennyi mindent kapott a sorstól, hanem inkább arra, amit nem kapott meg. A panaszországi lakos itt szembesülhet a sors súlyával, visszagondolhat a saját őseire, a háborúkban, fogságban, nyomorban sínylődő sok-sok életre, ami az ő életét lehetővé tette, s immáron hálát adhat a teremtetőnek, hogy épp azt kapta, amit kapott. Persze mára már a Lower East Side arca is megváltozott, a messzi múlté a valahai nyomortelep. Yuppie-gyerekek vásárolják fel a lakásokat, topra újítják, ahogy ezt tették ötven éve a SoHóban, s kicsit később Greenwich Village-ben és West Village-ben, átlagember számára ma már itt is megvehető egy lakás. New York lepattant részeit először a művészek foglalják el. Olcsó ingatlanok, elhanyagoltság, de a sznobizmus hamarosan utánuk hajtja a jómódúakat, s a valahai szegénynegyedek elitkerületekké válnak, márkás boltokkal, galériákkal, milliós göncökbe öltözött lakossággal.

New York nem egy város, New York a világ kicsinyített mása

Innét már gyalog, át a városon, át világokon, alig pár utca, és csak kínaiak, egy kicsi Peking, itt élnek azok leszármazottai, aki először a 19. század végén érkeztek az országba, hogy résztvegyenek a gigantikus vasútépítésben, biztos munka, jó kereset, s azok, akik utánuk jöttek és jönnek, nap mint nap. Látom, ahogyan nagy táskákkal érkeznek egy csapat, ők újak, még nem tudnak angolul, de itt nem is kell. Olcsó szobát kapnak majd távoli rokontól vagy valaki még otthonról leszerelt egy lakástulajdonost, aki ebből él, s nem vendéglőből és apró boltból. Egy asszony jön oda hozzám, rossz angolsággal arról beszél, hogy Kína nem szabad ország, ott mindenkit üldöznek, például az ő keresztény testvéreit, és börtönben sokan, és megkínozva sokan, s a kezembe nyom egy újságot, amiben ezek az adatok feketén-fehéren írva vannak. Azt hiszi, az én kicsi országom, ha megtudja ezt a hírt, kiáll az üldözöttek mellett, azt hitte, ez a nagy ország, ahová nemrégén érkezett, úgy menekült, mert ő is üldözött, hogy ez a nagy ország majd megvédi az emberi jogokat, ahogyan annyiszor hallotta már, nem a rádióban, mert ott náluk a rádió ezt nem mondja be, de mesélték mások, s ő elképzelte, hogy ez egy olyan ország. De nem védi meg. Amerikának egyszerűbb a harmadik világ országait fegyelemben tartó diktátorokkal tárgyalni, mint demokratikusan megválasztott kormányokkal, ahol a hivatalok és a rendvédelmezők nem tudnak gátat szabni a lakosság akaratainak. Amerika csak akkor csap az asztalra, ha ezek a diktátorok épp sértik a gazdasági érdekeit, akkor hirtelen észreveszi, hogy jé, ott nincs is demokrácia, irgum-burgum, ráadásul népirtás zajlik már évtizedek óta. Odacsapok, mondja ekkor Amerika, hát mit képzelnek ezek, majd én fegyveres eszközökkel exportálok oda emberi értékeket meg demokráciát. És addig tart ez az export, amíg biztonságban nem tudja gazdasági és politikai érdekeit. Kínával soha nem fog összeakaszkodni, isten ments. Meztelen járna Amerika, ha nem lenne kínai termék, kínai pénz folyik bele a bankrendszerbe, a tőzsdepiacra, a tradicionális amerikai nagyvállalatok jelentős része kínai tulajdonban van, hogy merhetne ő packázni azzal a nagy országgal, amelyik már csak azért tartja életben Amerikát, mert szüksége van erre a hedonista fogyasztásra. Ez a gátlástalan fogyasztás katalizálja a kínai termelést. Az utca boltokkal tele, kipakolva a járdára az ezernyi termék, csillogó elektromos kütyük, nagy márkák másolatai fillérékért, keleti fűszerek, gyümölcsök, gombák és halak. Búz és hőmpölygő tömeg, olcsó arany, óra, mobiltelefon. Vajon milyen élet zajlik az árufalak paravánjai mögött? Kik ezek az emberek, mit gondolnak a világról, mit írhatnak az újságaik? És ők vajon mit gondolnak rólam, a potenciális vásárlóról, aki turistaként kószál ezen a vidéken? Vajon vannak kínai turisták? Vagy egy kínai nem lenne képes haszontalan dolgot cselekedni, s egy idegen városban lófrálni, az haszontalan dolog? Vajon nem arról álmodoznak, hogy egyszer véglegesen itthagyják Chinatown, s elköltöznek oda, ahol közel s távol nincs kínai, ha nekik nem sikerül, akkor a gyerekeik. Vajon nem arról álmodozik minden bevándorló, hogy ki keveredik a kulturális gettóból, s az unokáik már csak turistaként nézik végig a valahai rokonok életét? A temetkezési vállalat előtt akadok el, műanyagvirágos koszorúkat hoznak ki, nézem a kirakatot, a fényképek mellett kínai jelek, ők azok, akik már nem járnak a Canal Street körüli utcákat. Nem derül ki számomra, hogy mikor és hol születtek, az ismeretlen nyelv elrekeszti előlem Kínát. A nyelv mintha maga volna a létezés. Nem vagy, mert nem tudlak megszólítani, nem halhattál meg, mert nem is léteztél.

New York nem egy város, New York a világ kicsinyített mása. Egy gyalogúttal átléphetünk kontinenseket, társadalmi és vallási határokat. A kínai negyedből egy lépés (*one small step*) a már csak látszatra olasz negyedbe, ahol a vendéglőkön kívül tulajdonképpen semmi nem emlékeztet arra, hogy korábban onnan szerveződött volna például az olasz alvilág. Ez itt már nem Little Italy, hanem látszat-olaszország, amit lassan elfoglal a kínai ár, ha már el nem foglalta. Csak a pincéretet látjuk, akik megőrzik a látszatot: olaszok, de vajon ki lehet a tulajdonos, kik most a Don Corleónék örökösei? Át a Broadway-n, s máris ott a SoHo, ahol a dúsgazdag boltok kérkednek. Mindegyik egyénien berendezve, nagyon különlegesen vagyunk, így szólnak ki az utcán kószálóhoz. A SoHo öntöttvas homlokzatos házainak aljában, ahol valaha raktárak és textilüzemek voltak, most a leghíresebb tervezők boltjai vannak, Armani, Ralph Lauren, Louis Vuitton, Boss, a galériákban feltehetőleg a legdivatosabb és legdrágább festők képeit veheti meg a láblógázva pénzt kereső felső középosztály. A keletről jövő vándor kicsit idegenül érzi magát, nem megy be nézeledni a legnagyobb természetességgel egy-egy boltba, ahogyan a környék lakosai, ő hősiességnak éli meg, ha bemerészkedik valahová. Messziről látszik

róla, hogy nem lesz vásárló, hiszen az egész ott-tartózkodásra nincs annyi pénze, mint itt egy egyedi tervezésű sál ára. Valahol felfoghatatlan a márkák bővülete, s az emiatt megjelenő extraár. Mintha arról szólna az egész, hogy mi, akik hozzájutunk azokhoz a hihetetlen összegekhez, csak olyan dolgokat vásárolunk meg a világból, amihez más nem juthat hozzá, mi nem járhatunk abban, amiben más jár, s ez alapvetően nem minőségi kérdés, ez csak annyi, hogy más. Egyedi tervezésű árut akarunk, mert csak ezen keresztül tudjuk elhinni, hogy mi magunk is egyediek vagyunk. A közhelyes tucatsorozatok tucathőseit csak a pénztárca és a talmi ismertség teszi különlegessé. Ám az ismertség megkopik, amikor jön az újabb sorozat, s marad a pénztárca, ha marad. A márka a felső tízezer identitása. Az ürességért, a közhelyes világban való jelenlétért kapott pénzből csak így lehet legyártani a jelentőséget. Csak a világhoz való mély érzelmi viszonyban vagyunk képesek megélni azt, hogy vagyunk, az üresség bármekkora hírnévvel párosul, örökösen az orrunk alá dörgöli, hogy nem vagy. Nem érzel, mert pörög körülötted a világ, az örökös pörgés helyettesíti az életet. Te magad vagy a látszat, s hogy ez soha ne derüljön ki, mindent meg kell tenned a látszat fenntartásáért. Ha a világban olyan szolgáltatások vannak, amit csak te vagy a hozzád hasonlóknak tudnak megfizetni, akkor ti vagytok a jelentőségek, akiket irigyel a fél világ, meg a másik fele is, csak nem meri bevallani. Amit tartalmilag nem tudunk felmutatni az életünkben, felmutatjuk a külsőségekben. Itt vannak a wallstreeti brókerek feleségei, itt veszik maguknak a göncöket, míg a férjük kék ingben nyakkendővel, most épp a New York Stock Exchange előtt csápol. Csütörtök van, most buli van, lazítás, az utca egy része lezárva, tévé közvetíti a vidám amerikai pénzlegények mulatságát, fellép egy híres popzenekar, csak nekik, csak az ő gyönyörködte-tésükre, valahai Miss Amerikák kószálnak a korlátokkal elrekesztett partihelyen. A kicsit ittas kékingesek bepróbálkoznak, de a seggüket megfogni nem merik, mert veszi a tévé, s itt véged, ha benyúlsz és látják, majd ha sötét lesz, majd akkor. Üres arccal bámulnak egymás üres arcába. Alkohollal törlik ki a feszültséget az agyból, azt a rettegést, hogy milyen papírt sikerül épp aznap cserélniük, hoz-e a konyhára, vagy elbukják a megbízó pénzt. Közben a nagy befektetőcégeknél gyártják a virtuális kötvényeket. A pénzvilág virtuális papírokkal zsonglörködik, amik mögött már régen nincs reális teljesítmény, csak a vásárlás miatt felhajtott ár. Az egyedileg tervezett ruhamodell, a mesterségesen felpumpált áron kínált divatos festmények, a show-munkások gigantikus jövedelme és a szárnyaló kötvényárak ugyanannak a hamisjátéknak a részei, feltételezik egymást. Mikor pukkad ki a lufi, s bár lufi, maga alá temeti-e a világot? A lufi pukkadozik, de a világ bankrendszere és a végzetes katasztrófától rettegő kormányok összefognak, hogy mentsek a menthetőt, összetakolják az omladozó szerkezetet, és kezdődik előlről a játszma. Ahogy a Broadway-n mész a Wall Streettől fölfelé, végig kölcsönügyleteket ajánló cégek, aztán a kölcsönvisszafizetést racionalizáló cégek, majd felszámolást kezelő cégek. Nézem az elázó agyú férfiakat, ők is egy kultúra részesei, egyenruhában járnak, épp a kék ing az aktuális. S épp ez az egyformaság van a szemükben is, ahogyan a haszidok szeme a tóraolvasástól egyforma, az ő szemük az aktuális papíráruk figyelésétől lett egyenmű. Ez a Wall Street szeme, egy olyan szem, amiben nincsenek eleven érzések. Ellis jut eszembe, Bateman az Amerikai pszichóból, úr isten, lehet, hogy ez itt mind potenciális tömeggyilkos! Ezek a szemek a pokol kapui, gondoltam, a pokol az üresség, a pokol a nemérés, a pokoltól ments meg uram minket, inkább fájjon, aminek fájnia kell, inkább legyen nyomorult, mint az Ellis Islandon rettegő lesóványodott emberek, inkább dolgozzak egy szar építkezésen, mint az idemenekült latin-amerikaiak, inkább legyenek fekete, akit megvet a fehér elit, csak ezt a poklot ne, az üresség poklát ne.

Csillog a Time Square. Fényreklámok húszemeletnyi méretben, ott állok, előttem a Hard Rock Café, bemegyek, menekülök a vizuális impulzusok elől, hogy relikviákat nézsek végig a HRC falán. Hát itt nem Radics Béla gitárja van kiállítva, Jimmy Page és a Beatles és Lou Reed gitárja, egy hangszer a Nirvánából, Ringo dobfelszerelése, John Lennon és Jim Morrison kézírata. A pulthoz toladok, sört kérek, leülök. Nézem a hangos rockzenében fogyasztó embereket. Olyan vagyok, mint ők, egyformává tesz minket a hangerő, s hogy azonos kulturális toposzok között nőttünk föl. Ismerem a tévékben vonító énekeseket. A felvilágosodás korának utolsó akkordja volt az ellenkultúra, a hatvannyolc, és a rokendrol. Az utolsó nagy közös élmény, amihez mindenkivel viszonyult valahogy. Ez zárta azt a pozitív akaratot, hogy lehet egy jobb világot építeni. S mikor elbuktak a virág gyermekei és a baloldali forradalmárok, megjelent az érzéketlen, cinikus társadalom, aminek nem célja a jobbítás, csak az árumennyiség és az extraprofit növelése. Ne kérdezd, a nyolcvanas

években mit csinált Jerry Rubin, akit leültettek annakidején, mert 68-ban disznót jelöltek Amerika elnökévé, aki a háborúellenes tiltakozások szervezője, a yippie-mozgalom egyik vezére volt, ne kérdezd, mit csinálnak a legendás hősök, mert elsírod magad a szegénytől. Mindig utáltam, ha valaki ilyen helyen ír. Papírt vettem elő és írtam majdnem pontosan, aligjavításokkal egy verset. Apró sorokban valami olyasmiről, hogy nemakarni semmit. Én, aki a cselekvés és az akarat híve vagyok, most megrettentem az emberi akarat fonákjától, az akarnokságtól, a világot mindenáron megszerezni akaró, a halandósága elől elbujdokló embertől.

Merre van a szabadság?

Este Broadway-show. A Broadway-t a kansasi parasztok működtetik, akik életükben legalább egyszer eljönnek New Yorkba, és akkor nem hagyhatják ki a Broadway mákonyát. A színház olyan, hogy szinte az utcáról a színházterembe lépek, klasszikus régi épület, csillogó stukkók mindenütt, már az eredeti építők úgy tervezték, hogy a lehető legkisebb helyen a lehető legtöbb nézőt tudják leültetni, már ott és akkor működött a haszonelvűség, hisz a Broadway-show nem művészet, hanem üzlet, befektetés. Magántökeből készülnek a produkciók a nyereség reményében. Az ölembe lóg egy természetes amerikai, mert ők még véletlenül sem úgy néznek ki, mint a hollywoodi filmekben a sztárok, csak a dzsankfűd és az édes lötytyök jutottak el hozzájuk, a modellek anorexiás üzenete nem. Túlsúlyosak, eldeformálódtak. A darab megy, a közönség elkáprázva menetel a színészekkel, akik hatalmas gesztusokkal játszanak, a leghátó sorban is tökéletesen látszódik minden grimasz. Ezt a játéktípust Európában már a legvidékibb színházakban sem mernék feltenni a színpadra. A főhős erotikus célzásokat tesz, a közönség hahotázik, eljutunk a testnedveket és testszagokat felsoroló humorig: kaka, pisa, fűgás, bőfűgés, a közönség hahotázik, majd a főhőst elnászpángolják, a közönség felszisszen minden ütésnél. Hirtelen elkap engem is a közönség szelleme, végre én is olyan lehetek, mint legutóbb gyerekkoromban voltam, mikor bábszínházba vittek a szüleim, majdnem bekiabálok, hogy vigyázz te főhős, mert ott ólálkodik a gonosz, aztán nevetek a hülye vicceken, nem lehet elhinni, hogy még létezik ilyen színház, létezik ilyen beleélő közönség, aki nem látta, nem hiszi.

Előadás után nézem a villódzó fényeket a Time Square-en, a pokol kapuja, gondolom megint, s hogy merre van a szabadság, amiről annyit gondolkodtam, amikor gyerek voltam, a szabadság a naivitás, a naiv hit a körülöttem lévő játékszabályokban, a szabadság a pénz, amit egy mai ügyleten

megteremtettem. Egy régi hippi-pár megy el mellettem, megmaradtak annak, akik voltak 68-ban. Lerobbant maradványai egy mesés kornak, amikor a new-yorki egyetemisták buszokat béreltek, hogy a Fehér Ház előtt tüntessenek a vietnami háború ellen. Az utolsó kegyelmi pillanat volt, amikor még megbízható morális paradigmák irányították a gondolkodást, amikor még látszott némi remény: lehet egy alternatív világot felépíteni. A valahai hősök aztán megunták a marihuánát, és visszamentek a papák cégébe, hogy elfoglalják az igazgatói állásokat, amiket épp számukra tartottak fenn. Már nem hittek a flower-powerben, csak a pénzben. S a pénz hatásosabb, mint az eszmék. Ők a pénzüikkel hozzájárulnak a társadalmi jóhoz. Itt nem az állam, a magántőke támogatja a kutatásokat és a kulturális projekteket. A hatalmas vagyonokból bőségesen jut a köznek is. A nagy egyetemek gazdag vállalkozások is egyben, hisz az innét kikérült sikeremberek nem győzik támogatni a karrierjüket megalapozó intézményt. A Columbia folyamatosan terjeszkedik, újabb és újabb háztömbök, s megengedheti magának, hogy ösztöndíjjal az alsóbb rétegekből is beemeljen tehetségeseket. A kampuszokat, az aulákat pénzmágnások vásárolják meg, róluk lesz elnevezve egy jelentős summa fejében. Azt hiszik, így túlélnek az életet, azt hiszik, meg lehet vásárolni az örökéletet. Miért is hinnének mást, az egész életük arról szólt, hogy a világ megvásárolható. Ez Amerika szelleme. A Metropolitan múzeum gigantikus anyagának jelentős része magánemberek adománya. A termék magánzemélyekről vannak elnevezve, a nagy adományozókról, mintha az alkotókkal kerülőnének egyszerre, de valójában senki nem jegyzi meg a nevüket, csak a gyerekeik, meg az unokáik. Az amerikai mecenatúra mintaszerűen működik, minden közösségi térben megjelenik az egyéni felelősségvállalás. A parkok padjai és fái magán-erőből lettek rendbe hozva, az ingyenes koncertek mögött magánemberek állnak, ahogyan a nagy kutatási projektek mögött is. És ennek te is hasznélvezője lehetsz. Ingyen meghallgathatod a New York-i filharmonikusokat egy bronxi parkban, s ha akarod, egy dollárért (ha van pofád hozzá, akár egy centért is) megnézheted a Metet, hisz nincs kötelező tarifa. Ha akarod „happy hour” idején minden múzeumot megnézhetsz jószerével ingyen, bemehetsz a Frickbe, a valahai vasbáró villájába, amit megkapott a város, a minőségi festménygyűjteménnyel együtt, vagy a Morgan könyvtárba, aminek épülete és félelmetes mennyiségű ősnymtatványa Morgan úr ajándéka. Vándorolsz múzeumról múzeumra, nézed, mi kincset hozott össze ez a dúsgazdag társadalom, bármi itt lehet, ami megvásárolható, kolostor-kerengők Olaszországból, egy kisebb templom Egyiptomból, egy középkori palota udvara és lodzsái, nem is beszélve a tucatnyi Monet-ről, Cézanne-ről, Van Goghról, teremnyi Degas-ról, Rembrandtról. Amerika úgy gondolta: átköltözteti a neki szükséges európai tradíciót az óceánon túlra, nevettem, mert eszembe jutott, hogy én köveket hozok az Adriáról, hátha sikerül, lassú munkával végre újra megszerezni a tengert.

Gyalog megyek lefelé a Broadway-n, este van, de csak a nap fejezte be a munkát, hogy a föld túlsó felén keressen magának feladatot, az üzleti negyed irodáiban még égnek a lámpák. A pénzbiznisz huszonnégyórás munka. Nincs megállás, nem maradhat észrevétlen egy változás a tokiói vagy pekingi vagy épp a londoni tőzsdén. Megyek be a pazarul festett aulán keresztül a lakhelyemre. Fiatal amerikaiak mennek épp még éjszakai partikra. Én föl a 32-re, kóddal működik a lift, nehogy érdemtelenek lopakodhassanak az emeletekre. Beülök az ablakba, nézem a hajókat, a fényeket, e-mail írok egy gyerekkori barátomnak, aki harminc év után felvette velem a kapcsolatot. Ötvenévesen arra jött rá, hogy a gyerekkori együtt töltött éveink inkább meghatározták, hogy milyenek lettünk, mint az a harminc év, amíg nem találkoztunk. Írok neki, hogy épp a világ tetején gubbasztok, ott, ahová annakidején ő is szeretett volna menni, a képzelet szabad városában. Úgy tűnik, az isten tényleg a tenyerén hordoz. *One small step for a man, one giant leap for the monkey.* Az ablakból látom a szabadságszobrot.

Míg a tengert bambulom, megjön a válasz, hogy a szabadságszobor le van szarva. A levélből árad az indulat, az irigység, a világ sikeres fele iránti gyűlölet, amit elfelejtettem, amíg New York utcáin kóboroltam. Erre megyek vissza, erre és ebbe, gondoltam, hogy majd újra elmeneküljek a képzelet tájaira, az ott csillogó New Yorkba, vagy a valódiba, ahol bár nem olyan minden, mint hittem a holdraszállás pillanatában, az ágyon fekvé, lélegzetvisszafojtva, de ebben a nemolyanságában is, szégyellem bevallani, különb, mint az otthonom.